

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΑΠΟ ΤΗ ΣΠΗΛΙΑ ΜΕΧΡΙ ΤΗΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑ

Δ'

Δ. Τὸ μεταβυζαντινὸ χωριὸ

Οἱ πρωτόγονες ιδέες καὶ ἡ πλούσια ἐμπειρία, θὰ μπορέσουν νὰ διοχετευτοῦν μέσα ἀπὸ ἓνα καθαρὸ ἐλληνικὸ κανάλι, στὴ συγκεκομμένη ἱστορικὴ περίοδο τοῦ μεταβυζαντινοῦ χωριοῦ. Οἱ μορφές τῆς Ἀρχιτεκτονικῆς θὰ εἶναι ἴδιες σ' ὁλόκληρη τὴ χώρα. Μονάχα τοπικὲς, μορφολογικὲς καὶ κλιματολογικὲς διαφορές θὰ μεταβάλλουν τὴ τελικὴ φόρμα. Πάντως, πῶς ἀπὸ τὶς φαινόμενικες διαφορές, δὲν μπορεῖς νὰ ἀρνηθεῖς τὴν ἴδια σκέψη, τὴν ἴδια μεθοδολογία, πὺν ὁδηγεῖ στὴν κατασκευή τοῦ σπιτιοῦ, τῆς ἐκκλησίας τοῦ ἀλωναίου.

Ἡ ἀπασχόληση, τὸ κοινωνικὸ - πολιτικὸ σύμπλεγμα, ἡ ἐπικρατοῦσα φιλοσοφικὴ θεώρηση τῆς ζωῆς, χαράζουσιν βαθιὰ ἴχνη στὴν ἀρχιτεκτονικὴ δημιουργία. Στὴ στεριανὴ Ἑλλάδα, ἡ γεωργία καὶ ἡ κτηνοτροφία ἀνυπάρχουσιν, καὶ ἀργότερα τὸ ἐμπόριο. Στὰ νησιά καὶ στὰ παράλια ἡ ζωὴ στερεώνεται ἀπὸ τὶς θαλασσινὲς ἀσχολίες καὶ ἡ γεωργία ἀκολουθεῖ σὺν ἐξαίρεση στὸν κανόνα.

Ἡ πρώτη μορφή τοῦ χωριοῦ, βρίσκεται στὴν ἐκπορὴ διαφόρων γενῶν, πὺν ἀποτελοῦσαν σκόρπια κῦτταρα στὸ σῶμα τοῦ συνόλου. Αὐτὸ ἔχει σημασία, τόσο γιὰ τὸ μοῖρασμα τῆς γῆς στίς διάφορες οἰκογένειες, ὥς γιὰ τὴν δημιουργία τῶν συνοικιῶν (μαχαλάδες) πὺν πῆραν ὄνομα ἀπὸ τὶς ἴδιες τίς

οἰκογένειες. Ἔτσι ἡ μελέτη τοῦ χωριοῦ εἶναι ἓνα πολὺπλοκο φαινόμενο ἀπὸ ὅποιαδήποτε γωνία θεώρησής του.

1. Ἡ ἀρχιτεκτονικὴ δομὴ τοῦ χωριοῦ

α) Ὁ πρῶτος πυρήνας

Στὴν ἐξελικτικὴ πορεία ἀνάπτυξης τοῦ χωριοῦ, προηγεῖται ἀναγκαστικὰ ὁ πρῶτος πυρήνας πὺν λειτουργεῖ σὰ βάση γιὰ τὴν ὁλοκληρὴ δημιουργία του. Τὸ πρῶτο αὐτὸ κέντρο, χτισμένο ἀπὸ μερικὲς οἰκογένειες, δὲν στηρίζεται σὲ προμελετημένους κινήσεις· ὥς ἄλλωστε καὶ ὁλόκληρο τὸ χωριό. Τὰ σπίτια ἐφάπτονται τὸ ἓνα στὸ ἄλλο καὶ ἀφήνουν ἐλάχιστα περιθώρια ἐλιγμῶν ἀνάμεσά τους. Ὁ χώρος εἶναι ἀσφυκτικὰ λίγος, μὰ ἡ ἀνάγκη περιορίζει τὰ παράτολμα ἀνοίγματα. Εἶναι ἴσως τὸ νόμιμο δικαίωμα τῆς ἀμυνας.

Στὰ πρῶτα σπίτια ἀκολουθεῖται ἡ ἴδια κατασκευαστικὴ γραμμὴ καὶ γίνεται ἡ χορήγηση τῶν ἰδίων ὁρίων. Τοῦτα τὰ χτίσματα παλιώνουν καὶ δοκιμάζονται ἀπὸ τὸ χρόνο μαζι, ὥστε ἡ ἀναγνώρισή τους νὰ γίνεται σχετικὰ εὔκολα. Ἡ ὑπαρξὴ τοῦ κέντρου εἶναι παλιὰ καὶ λογικὴ, ἀποτελεῖ δὲ στοιχεῖο καὶ στὴ γέννηση τῆς πολιτείας. Εἶναι κάτ πὺν τὸ ὑπαγορεύει ὁ κίνδυνος, ἡ ἀνάγκη τοῦ ἀνθρώπου γιὰ ἐπαφὴ, οἱ πιμπάλλουσες μορφές τῆς οἰκογένειας.

Φυσικὰ τὸ φαινόμενο τῆς δημιουργίας τοῦ χωριοῦ ἀπὸ τὸ κέντρο ἀποτελεῖ μὴ μορφή ἐξέλιξης· ὄχι ὅμως καὶ τὴ μοναδική. Πολλὲς φορὲς ἀκολουθεῖται ἡ ἀντίστροφη πορεία. Τὰ σπίτ' αἶναι διάσπαρτα στὴ γῆ, γέννημένα μέσα στὸν ἐλεύθερο χώρο καὶ τὸ χτίσμα βρίσκεται στὸ κέντρο περίπου τοῦ καλλιεργήσιμου χωριοῦ. Αὐτὴ ἡ δευτέρη ἀπόφαση δημιουργίας, παράτολμη στὴ σύλληψη, ὑπαγορεύεται ἀπὸ τὴν ἀνάγκη τῆς καλλιέργειας καὶ παρατηρεῖται σὲ πεδινούς καὶ ἀνοιχτοὺς χώρους, πὺν εἶναι ὥστόσο λιγότερο ἐκτεθειμένοι στὸν κίνδυνο.

β) Ἡ ἐπέκταση

Σὲ κάθε περίπτωση τῆς πρωταρχικῆς μορφῆς τοῦ χωριοῦ, ἡ ἐπέκτασή του ἀκολουθεῖ βασικὰ τὴν ἴδια ἐξελικτικὴ πορεία. Ἄς τὴν δοῦμε ἀπὸ πρὸ κοντὰ, καὶ ἂς δεχτοῦμε τὴν ὁμορφιὰ τῆς λαϊκῆς σκέψης πάνου σὲ μὴ ἀρχιτεκτονικὴ τόσο ἀνθρώπινη.

Ἡ γέννηση καὶ ὁ θάνατος ἀποτελοῦν δὺν βασικὰ γεγονότα τῆς ζωῆς. Ἐνδιάμεσα ὅμως εἶναι ὁ γάμος καὶ ἡ καινούργια οἰκογένεια. Τὰ παιδιά ἀπὸ μικρὰ δουλεύουν στὰ ἴδια χωράφια μὲ τοὺς γονιούς. Αὐτὰ θὰ κληρονομήσουν καὶ ἀπὸ αὐτὰ ἐξαρτοῦν τὴ ζωὴ

Μ Ν Η Μ Η

ΤΩ ΑΔΕΛΦΩ

Ἐκκαίδεκάτῃ μηνὸς ἄθῦρ, ὁ μακαρίτης Καστρίκιος αὐτὸ τοῦτο ἐγένετο, φάσμα χαλεπὸν ἰδὼν τε καὶ διηγησάμενος.

Ὡ Ἀδελφέ, ὁ μακαρίτης Καστρίκιος, ἔγινε τοῦτο τὸ ἴδιον, ὅπου εἶδεν, ἥτοι μακαρίτης ἀπέθανε, εἰς τὴν δεκάτην ἔκκτην εἰς ταῖς δεκάθῃ ἡμέραις τοῦ καλομένου ἄθῦρ Νοεμβρίου μηνός, βλέποντας ἓνα φάντασμα ἐνύπνιον ὄνειρον, δύσκολον σκληρὸν ὀλέθριον μισητόν, καὶ διηγούμενος, ὅπου μὰς τὸ ἐδιηγῆθῃ μὰς τὸ εἶπεν, ἥτοι βλέποντάς το θεωρῶντας τὸ ἀπέθανε.

(Ἐπιστολὴ τοῦ Συνεσίου Πενταπόλεως Κυρῆνης μεταφρασμένη ἀπ' τὸν «Διαμασχητὸν ἱερομόναχο, Παναγιωτοπούλου Πελοποννήσιον, τὸν ἐκ Δημητράνης». Περὶ τοῦ 1700;).

Παρουσίαση: Ράλλης Κοψίδης.